

Kapusi Krisztián – Bereczki Zoltán
**ÖRÖKZÖLD ROZSDA – MISKOLC NEHÉZ NEHÉZIPARI
ÖRÖKSÉGÉRŐL KÖNNYEDÉN**

Bevezetés

A Miskolchoz tartozó Perces bányatelep és Diósgyőr-Vasgyár ipari öröksége brutálisan pusztul, megállíthatatlannak tűnik a folyamat. Hálával tartozunk az értékek felmutatásáért több szakembernek, Németh Györgyi, Olajos Csaba neve aligha mellőzhető (Németh, 2001; Olajos, 1998). „Németh Györgyi és társai munkájának eredményeképp 2001-ben ideiglenes műemléki védelem alá került a kohászat kilenc épülete: a csavargyár (itt működik a Factory Aréna), a vasúti felépítménygyártó üzem, az egyedi gépgyártó, a mozdonyszín, a középhengermű, a keleti erőmű, a tűzállótéglagyár keverőüzeme, az I. hivatalház és a konzumsor. Nem túlzás azt mondani, hogy ezzel történelmet írtak, Németh Györgyit idézve »egyetlen modern nagyipari létesítmény ilyen sok alkotóelemének együttes levédése a magyarországi műemlékvédelem történetében először fordult elő«. A védelemnek azonban nem sikerült érvényt szerezni.” (Bereczki, 2019, p. 74).

Az államszocializmus évtizedeiben „az ország második városa, a legnagyobb vidéki város” félmondatoktól hemzsegett a helybéli közbeszéd, demonstrálva Miskolc preferált helyzetét. Jócskán elkopott, semmivé vált a Budapesten kívüli primátus, mintha a negyvenéves kényeztetést mostanra közel négy évtizednyi büntetés követte volna. A nehézipar, leginkább a vaskohászat, gépgyártás, szénbányászat adták az egykori prosperitás húzóerejét, utóbb a megszűnésük nyomán támadt munkanélküliség, elszegényedés, a máig újrahasznosíthatatlannak bizonyult lerohadó monstre ipari övezetek a borsodi nihil szimbólumai lettek.

Az előzmények: egymás felé konvergáló szálak

A most negyvenes korosztály – amihez jelen cikk szerzői is tartoznak – eszmélésének ideje a nyolcvanas, kilencvenes évek időszaka. Kisgyermek korunkban Miskolc ipari fellegvár volt, a második legnagyobb város, kamaszkorunk már a hanyatlás ideje. Építész szerzőnk gimnazista korában előszeretettel sétált a vasgyári kolóniában, amiről akkoriiban semmit sem tudott, csak megragadta a hangulata. Később a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatójaként Budapesten élve tudatosult benne az ipari épületekhez való vonzódása, melyet egyetemi társai természetesen nem tudtak hova tenni (kivéve Selyp községből származó szobatársát, aki az ottani cukorgyár árnyékában nőtt fel).

A bölcsész szerző gyerekkorának közege az avasi panellakótelep, kisszobájának ablakából Diósgyőr-Vasgyár gyárkéményeit és az iparvágány tehervagonjait bámulta Edda számokat dúdolgatva. Gyermeknek a vasút: távol és közel, tiltott terep, halálszagú kaland. Félkész lakótelep vízzel telt gödrei, átmeneti fatákolmány üzletek színes kávédarálói, elvadultan is termő gyümölcsfák. A dombot ölelő sín intő határ, ahol a röhögést elfojtja egy-egy szétvágott macskatetem látványa, vagy az éberebb társunk kiáltása: „jön a vonat”!

Egyetemistaként eszmélt rá, hogy ott, a szőlődomboknál kanyarodó bukolikus vágányomon indultak Auschwitzba a halálvonatok.

Később a frissen végzett építész már újra miskolci lakosként, afféle magányos farkasként kezdett el a Vasgyár épületeivel foglalkozni, így talált rá 2010-ben először a Factory Aréna, majd az Észak-Keleti Átjáró Egyesület. Mindkettő egyfajta szellemi hazatérés-élményt jelentett. A Factory Aréna a mai napig az egyetlen civil funkciójú épület a gyár területén: extrém sport-központ, koncerthelyszín, zenei stúdió és próbahely működik itt, civil fenntartásban. Jelentősége túlmutat a pusztán funkciókon: az üzemeltető Egri család folyamatosan keresi az együttműködési lehetőséget a helyi és a távolról jött, hasonló gondolkodású emberekkel. Ugyanez elmondható a miskolci bölcsészekből, fiatal diplomásokból álló Észak-Keleti Átjáró Egyesületről is, akik a Factory Arénával ellentétben fizikai bázis nélkül teszik mindezt.

A hasonló gondolkodású-szemléletű emberek összehozása szempontjából fontos szerepe volt a Miskolci Galéria akkori igazgatójának, Bán Andrásnak, aki a helyi építészekkel, antropológusokkal és történészekkel egyaránt jó kapcsolatban volt, így rálátott mind egyik kör törekvéseire. Fontos fordulópontra volt az általa szervezett, Miskolci képek, Miskolc-kép című műhelybeszélgetés és kerekasztal, aminek, mint utóbb megtudtuk, éppen az volt a célja, hogy ne egymással párhuzamosan, hanem együtt tevékenykedjünk a hasonló célokért. Jelen cikk két szerzőjének és az Átjáró Egyesületnek az együttműködése tulajdonképpen innen datálható.

A 2007 óta létező Észak-Keleti Átjáró Egyesület általános küldetése Miskolc város és térsége kulturális életének élénkítését, a különböző társadalmi csoportok és a környező régiók közötti kapcsolatteremtő átjárások biztosítását célozza (Észak-Keleti Átjáró Egyesület, n.d.-b). Az első projektek a percesi Bányász Kulturális Egyesület partnerségével valósultak meg (Horizonton; Kerek Perc; Tündérváros; Ott, ahol a hatos megáll) és az Átjáró működésében azóta is folyamatosan megkülönböztetett helyszín az egykori Tündérváros, Perces és persze Diósgyőr-Vasgyár.

Jó gyakorlat 1: mentális kitörés

A szó szoros értelmében romokon történő építkezés letargikus élményének kvázi termőre fordulását jelezte a 2014-es esztendő, amikor az Észak-Keleti Átjáró Egyesület a Rozsdazónától az új Miskolcig címmel futó projektje képzés és szemléletformálás kategóriában elnyerte az Europa Nostra fődíját. A hivatalos értékelés így szól: A zsűri teljes mértékben meg van győződve ennek a projektnek a magas társadalmi értékéről. A közelmúltbeli gazdasági és társadalmi átalakulás tisztító hatásait, amelyeket az elnéptelenedés, a recesszió és az életerő elvesztése jellemez, egy erős csapat ellensúlyozza, amelynek élén egy antropológus szervez, és építészekből, történészekből, szociológusokból áll. Arra törekednek, hogy megmentse a helyi identitás szellemét, és segítsenek abban, hogy önbecsüléssel és magabiztossággal találjon új életet. A zsűri méltatta lendületüket és vállalkozó szellemüket (European Heritage Europe Nostra Awards, 2014).

Már 2010-ben is menthetetlennek látszott az épített örökség helyzete, és a mából visszatekintve a helyzet ezen a fronton azóta még tovább tudott romlani. Időközben – nem mellékesen – országos szinten is felszámolásra került az intézményes műemlékvédelem.

Mialatt az ipari komplexumok csarnokai folyamatosan pusztultak, a munkáskolóniák építészeti karaktere megállíthatatlanul sérült úgy, hogy pénz és komolyan vehető hatalmi szándék a láthatáron sem mutatkozott, humántudományok elhivatott képviselői és érzékeny civilek dolgoztak azért, hogy mindez másképp legyen. Párhuzamosan azzal, hogy a miskolci épített ipari örökség enyészete megállíthatatlannak bizonyult, az ipari örökség emléke és élménye Európában vonzó és preferált pályázati tematikaként kulturális és közösségerősítő folyamatokat szolgált a városban.

Az Átjáró Egyesület közben egyfajta ernyőszervezetté, közös nevezővé vált. Partnerei közé tartozott és tartozik a már említett Factory Aréna, ahová fiatalok százai járnak sportolni; a volt bányászokból és családtagjaikból álló Perecesi Bányász Kulturális Egyesület, a nyugalmazott vasgyári és DIGÉP (Diósgyőri Gépgyár)-mérnökök által éltetett EKMITA (Északkelet-Magyarország Ipartörténetének Ápolásáért Alapítvány); a közgyűjtemények felől pedig a Miskolci Galéria és azt integrálva a Herman Ottó Múzeum, részben a felsőháromi kohászati gyűjtemény. A partnerség változó intenzitással, de napjainkig folyamatosnak mondható. Az együttműködések eddigi legfontosabb eredményeit ismertetjük az alábbiakban.

2018 szeptembere – decembere között Diósgyőr 150 éves vaskohászatának és gépiparának állított emléket az Amikor még fújt a gyár című időszak kiállítás a Herman Ottó Múzeum papszeri épületében. A Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum Kohászati Gyűjteménye, az Északkelet-Magyarország Ipartörténetének Ápolásáért Alapítvány és a Herman Ottó Múzeum közös kiállításaként valósult meg.

Diósgyőr-Vasgyár ipartelepei – a DiMÁVAG, majd Lenin Kohászati Művek (LKM) és a Diósgyőri Gépgyár (Digép) – közel negyvenezer embernek adtak munkát a rendszerváltást megelőző évtizedekben. Napi rutin szerint reggel ötkor, hatkor, délután kettőkor és este tízkor a vasgyári műszakváltást jelző gőzduda hangja járta be Miskolc földrajzi környezetét. „Fúj a gyár!” – mondogattuk figyelmeztetőn, a városiakok életritmusát a diósgyőri nehézipar diktálta. Kohászata a Kiss Ernő utcai Szinva-part és a Vargahegy közötti városrészben a vasút, a tengeri, folyami, közúti járműipar, az energia-, építő-, és gépipar, a hadiipar és a bányászat számára gyártott hengerelt, kovácsolt, húzott, hántolt, öntött ötvözött és ötvözetlen vas és acél fél- és késztermékeket, csavarárukat; gépgyára pedig a DVTK stadion és a Mexikóvölgy által határolt területen hadászati eszközöket, vasúti kerekpárokat, járműipari alkatrészeket, hideg- és melegalakító gépeket, szivattyúkat, szerzőgépeket, targoncákat állított elő millió tonnaszámra. A XX. századi Miskolc sorsát, lakóinak hétköznapijait, a város életét alapvetően meghatározó vasgyári termelésre emlékezett a kiállítás.

A papszeri múzeumépület szomszédos folyosószakaszán egy hónappal később újabb kiállítás nyílt. Buheráék társbérletben: Sajó-menti vasemberek – a nehézipar hatása a városképre, társadalomra Miskolcon és Rozsnyón (az Észak-Keleti Átjáró Egyesület és a Herman Ottó Múzeum közös időszak kiállítása a CONIN-projekt (Cooperation and Networking for Preserving Common Industrial Heritage) részeként, 2018. október – december). Típusként elképzelt családunk az 1950-es években – tekintettel a nehézipar kínálta munkalehetőségekre – vidékről költözött az acélosodó Miskolcra. Társbérletként jutottak egy igen alacsony komfortfokozatú ingatlan folyosójához, a patinás épület szebb napokat

látott a „boldog békeidőkben”, immáron viszont – az államosítás után – apróbb helyiségekre osztva, rászorulóknak kiutalt lakásként hasznosította a városi tanács. A szükség-lakás éppen üres a kiállítás kerettörténetében, hűlt helye a családnak és a szomszédságnak. Megismerhető az utánuk maradt szegényes berendezés és az annál feltétlenül színesebb gondolataik, vágyaik, beszédtemáik. A miskolci Észak-Keleti Átjáró Kulturális és Tudományos Egyesület a rosznyói OZ Medza civil szervezettel együttműködve közös társadalomtörténeti projektet (CONIN) valósított meg (CONIN, n.d.). A két várost összeköti a Sajó folyó és a hasonló félmúlt: a nehéziparra alapozott gazdasági modernizáció, annak párhuzamos hatásai a városképre (ipari létesítmények, kolóniák, házgyári lakótelepek), helyi társadalomra és kultúrára (bányász-zenekarok, sportesemények, egyesületi élet, vállalati rendezvények), majd mindennek leépülése, átalakulása. A kiállítás – mely Miskolcon és Rozsnyón egyaránt bemutatásra került – a korabeli érzelmek, hangulatok, hétközi- és szabadnapok megidézésére törekedett. Buheráék azóta itt-ott felbukkanva – a papszeri öreg múzeum után az Avasi Kilátóban, lillafüredi Palotaszállóban, a Városházán, de még egy rosznyói tornateremben is – néhány napot átjáróban vizitáló miskolci munkáscsaládként próbáltak ismertté válni.

Jó gyakorlat 2: mediátor kerestetik

Bölcsészként, hétköznapi városlakóként a tapasztalat melankóliáján túl kevés fogalma lehetett az embernek arról, hogy pontosan mit látunk rozsdásodni és összeomlani a perencesi bányatelepen vagy Diósgyőr-Vasgyárban. Kérdéseinkre válaszként szakzsargon, terminus technicus áradat érkezett hengerelt, kovácsolt, húzott, hántolt, öntött ötvözött és ötvözetlen vas és acél fél- és késztermékekkel, egyedi gépgyártóval és középhengerművel, medvével és Jókomával. Néztünk, figyeltünk, de alig értettünk valamit és a helyzet igen lassan változik. Az ipari örökség respektusának talán alapkérdése, hogy vannak-e olyan hozzáértők, akik képesek közérthetően tudatni velünk azt, mi minden pusztul el a szemünk előtt. A párhuzamosan futó kiállítások kísérőprogramjai közül a vasgyári szafari, buszos kirándulás Diósgyőr ipartelepén hozta a fájdalmas ráeszmélést arra, hogy vezetetten turistáskodunk olyan helyeken, ahol két-három évtizede miskolciak ezrei rótták mindennapos munkahelyi rutinjukat. Érdekes élmény volt az is, hogy míg a mi generációnk már ezeknek a területeknek a rekultivációjában, funkcióváltásában látja a jövőt (és a megoldást a megmentésükre), addig az idősebb generációk a termelés (legalább részleges) újraindításáról ábrándoznak. A kiállításokhoz tudományos konferencia társult: Az Észak-Keleti Átjáró Kulturális és Tudományos Egyesület, a Herman Ottó Múzeum és az MTA MAB Történelemtudományi és Néprajzi Szakbizottsága közös szervezésében valósult meg 2018. november 28-án a Lakás, Környezet, Munkahely – XX. századi iparvárosok arculata, társadalma és termelése című tudományos konferencia (Helyszín: MTA Miskolci Akadémiai Bizottság székház, Miskolc, Erzsébet tér 3.).

Jó gyakorlat (?) 3: önérzetes posztindusztriális ellenkultúra

Kiss Tanne István, a Herman Ottó Múzeum nyugalmazott munkatársa végigfotózta a perencesi vājáriskola agóniáját, képeiből nagyhatású kiállítást rendezett a Miskolci Galéria

(2022. március – június). A kiállítást cikkünk bölcész szerzője az alábbi szöveggel nyitotta meg: Róma, Ravenna, Isztambul vagy Athén lakói az antikvitás emlékei között éltek hétköznapjaikat, mi, borsodiak-miskolciak pedig egy letűnt nehézipari civilizáció romjai között. Hűlt helye a kőszénbányászatnak, vaskohászatnak, gépgyártásnak.

Kiss Tanne István Rozsdazóna című könyvét 2011-ben adta ki a Miskolci Galéria, lapjait Diósgyőr-Vasgyár romos szerelőcsarnokai és gyárkéményei töltik meg letargikus tartalommal. Tíz évvel később, az Észak-Keleti Átjáró Egyesület jelentette meg Kiss Tanne István újabb könyvét Az öröm hűlt helye. Játszótermaradványok Miskolcon címmel.

A fotókiállítás egészen koherensen kötődik az eddigiekhez: a lakótelepek ma már rozsdásodó kádárkori játszótereinek gyerekei a szakoktatásban kerültek a bányák és gyárak mestereinek keze alá. Kiss Tanne István fotóin hűlt helye a vasgyári termelésnek, a játszótéri örömnek, az iskolai szakképzésnek. Miskolc már nem a legnagyobb vidéki város, a romok között téblábolunk egyre beletörődőbb merengéssel azon, hogy létezett itt egy örökre letűnt nehézipari civilizáció. Orhan Pamuk Nobel-díjas török író az isztambuliak életérzését, a hüűnt is bemutatja nekünk. „Derűsen keserűdes melankólia, amit Konstantinápoly-Bizánc-Isztambul évezredes nagyságának elmúlta fölött éreznek a helybéliek” (Pamuk, 2018, p. 100). Nekünk talán könnyebb, azt kell elfogadnunk csupán, hogy Miskolc már nem a legnagyobb vidéki város, a romok fölött pedig még jó ideig értetlenkedünk egyre beletörődőbb merengéssel azon, hogy létezett itt egy örökre letűnt nehézipari civilizáció.

Az eddigiek fontos tapasztalata, hogy a városi táj részeként értelmezett pusztuló iparzóna félmúltja kifejezetten vonzóan bizonyult aktív generációk, 20-60 életév közötti célközönség tekintetében. Az építmények, üzemcsarnokok, kémények és munkáskolóniák menthetetlenül pusztulnak, nincs remény a megmentésükre és hasznosulásukra. A lakossági szemléletváltás viszont érzékelhető, dacosan önérzetes ellenkultúra formálódott Avasi Kilátót, lakótelepet, vasgyári részleteket mintázó tetoválásokkal, kapucnis pulcsikkal, baseballsapkákkal, összességében egy illúziók nélküli posztmodern miskolciság közösségerősítő attribútumaival.

Epilógus helyett: a külső nézőpont

Az épületek pusztulnak, azonban az identitás erősödik. Friss élmény, hogy egy debreceni kávézóban a barista hölgy, amikor megtudta, hogy miskolciak vagyunk, örömét fejezte ki, és elmondta, hogy mennyire jó hely a város, de fontosnak tette hozzátenni, hogy „csak a híre, az nagyon rossz.” Mi már erre is büszkék vagyunk, és többé nem magyarázkodunk! - jött az öntudatos válasz. Nem véletlenül hozzuk szóba Debrecent. Az egykori harmadik legnagyobb város ma már a második, és jelenleg felívelésben van mind gazdaságilag, mind lakosságában, egyenesen az északkeleti régió központjaként határozva meg magát. Debrecen és Miskolc viszonya összetett, leginkább a rivalizálás határozza meg. A sztereotípiák szerint Debrecen a „cívisváros”, Miskolc az iparváros. Előbbiek részéről néha lenézés is tapasztalható utóbbiak felé, aminek időnként hangot is adnak.

Cikkünk építész szerzője miskolciként a Debreceni Egyetem Műszaki Karán az Építőmérnöki Tanszék oktatója, mivel városunkban nincs sem építész-, sem építőmérnök-képzés (ami fájó hiányosság). A tanszéken angol nyelvű oktatás is folyik, változatos helyekről

érkező diákok részvételével (a teljesség igénye nélkül: Kambodzsa, Kína, Kazahsztán, India, Üzbegisztán, Azerbajdzsán, Irán, Irak, Jordánia, Szíria, Palesztina, Albánia, Egyiptom, Tunézia, Marokkó, Nigéria, Kenya, Uganda, Dél-Afrika, Brazília, Kolumbia). Minden évben szervezünk a hallgatónak szakmai kirándulást városunkba, és a településmérnök MSc képzés hallgatóinak általában miskolci helyszíneket is kiadunk projektfeladatnak (Lovra & Bereczki, 2022). Ezek a 18–25 éves diákok többnyire semmit sem tudnak Debrecen és Miskolc terhelt viszonyáról, az ipari félmúltról, rendszerváltásról, Kelet-Közép-Európa frusztrációjáról. Ebből a szempontból különösen érdekes, hogy Miskolcon sétálva, velük beszélgetve milyen vélemények hangzanak el. Azt mindig elmondják, hogy Miskolc nagyon más, mint Debrecen. Azt többnyire nem tudják megmondani, hogy ez a másság pontosan miben áll, de mindig (Miskolc szempontjából) pozitív felhanggal mondják ezt. Többnyire kiemelik, hogy sokkal történelmibb a város, azt is, hogy „more touristic”, és azt, hogy általánosságban sokkal sokszínűbb, érdekesebb. Bejártuk velük többször a DIGÉP területét (a kohászattal ellentétben ide a tulajdonos szabad bejárást szokott biztosítani nekünk), és a kohászat területén megmutatjuk nekik a Factory Arénát. Ezek a kirándulások a félév csúcspontjai szoktak lenni. A Factory Arénában általában elhangzik a kérdés, hogy van-e ilyen hely Debrecenben, és sajnálattal szokták tudomásul venni, hogy nincs. Végül, amikor az Ógyár téren felszállnak a buszokra, cikkünk építész szerzője mindig nagyot nő a szemükben azzal, hogy marad, mert többnyire csak ekkor tudatosul bennük, hogy miskolci.

A Factory Aréna és a vasgyár közelebről érkezett diákoknak is nagyon pozitív élmény szokott lenni. Debrecen mellett a másik nagyváros a régióban Kassa. Debrecennel ellentétben Kassa és Miskolc viszonya nem terhelt, pedig a rivalizálás itt is megvolt a múltban. Ennek ellenére visszatérő személyes tapasztalat, hogy a két város lakói szimpátiával tekintenek egymásra, örömmel járnak át a másik városba, ahogy ezt az alábbi projektek is bizonyítják. Kassai (Kassai Műszaki Egyetem, TUKE) és budapesti (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, MOME) egyetemistáknak szerveztünk a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Építész Kamarával workshopot 2014-ben. Kassa régen és ma is minden szempontból gazdagabb város, mint Miskolc (történelmében, építészeti-kulturális örökségében, intézményeiben, gazdasági erejében). A kassai diákok két olyan dolgot emeltek ki a Miskolcon töltött hét után, ami itt van, de ott nincs, pedig nagyon jó lenne, ha lenne: a Factory Arénát és az avasi pincesorokat. Akkoriban mindkettő mostohán kezelt területe volt a városnak. A Kassa-Miskolc relációban szintén érdekes tapasztalat volt egy 2022-es Interreg-projekt, ahol a miskolci Bora 94 Kft-nek a Kassai Műszaki Egyetem volt a partnere. A projekt miskolci szakmai vezetője cikkünk építész szerzője volt, kassai részről pedig a szintén építész Szekán János (Ján Sekan). A projekt feladata volt a két város ipari örökségének feltárása is. A miskolciak számára is újdonság volt, hogy a jól ismert vasgyáron és az ahhoz kapcsolódó létesítményeken felül is milyen gazdag a város ipari múltja, és ez különösen a kassai összehasonlításban domborodott ki: Kassára mindig nagytestvérként tekintettünk, de kiderült, hogy a XVIII–XIX. századtól kezdődően Miskolc jóval iparosodottabb város volt, akkor még ennek a negatív felhangjai nélkül. (A témához lsd. pl. Csiffáry, 2003) Nem túlzás állítani, hogy a kassai kollégák ebből a szempontból felnéztek ránk, városunkra. Hasonló élmény volt a fentebb már említett együttműködés a rozsnyói kollégákkal. A két csapat

első, ismerkedés jellegű személyes találkozásán Rozsnyón meglepve tapasztaltuk, hogy ismerik az Átjáró Egyesület tevékenységét, példaként tekintenek rá, és nemcsak arra, hanem a fentebb említett kohászati múzeum által szervezett Fazola-napokra, és a kohászati múzeum kezelésében lévő Őskohóra mint helyszínre. Ezek a pillanatok szintén az egymásra találás pillanatai, ilyenkor azonban nem egy város, hanem két ország hasonló érdeklődésű emberei között.

Még távolabbi és még valószínűtlenebb egymásra találásokra is van példa. Yves Marchand és Romain Meffre építészetre szakosodott francia professzionális fotósok. A napi munkájuk mellett a világot járják, és elhagyatott helyszíneket fotóznak a legmagasabb minőségben. Számos kiállításuk volt már világszerte, és Detroitról egy könyvük is megjelent. 2019-ben megkeresték cikkünk építész szerzőjét, hogy szeretnének eljönni a Digépbe és a Vasgyárba fotózni. Sajnos nem sikerült engedélyt szerezni ahhoz, hogy a kohászat területén szabadon mozogjanak (beszédes, hogy Gunkanjima, az elhagyott tengeri katonai támaszpont fotózására kaptak engedélyt, de a diósgyőri vasgyárra nem).

A Digép területén viszont a tulajdonosnak hála szabadon mozoghattunk. A nyugati erőmű 1930-as években épült, art deco épülete egészen lenyűgözte őket, a tervezett néhány óra helyett szinte az egész napot ott töltöttük. Elmondták azt is, hogy elsősorban azért jöttek Magyarországra, mert látták az interneten jelen cikk építész szerzőjének képeit a nyugati erőműről. Elmondták azt is, hogy bár már rengeteg helyen jártak, de ez a legkülönlegesebb erőműépület, amit eddig láttak. A leggyakoribb kérdés, ami elhangzott tőlük a nap folyamán, ez volt: „ez tényleg nem védett?!”

Nem, de ha az lenne, az sem segítene. Az viszont igen, ha a város lakói tudják, hogy mi az, ami érték, és ennek a felismerésében jól haladunk.

Köszönetnyilvánítás

Szemléletünket és lehetőségeinket pozitívan befolyásolta a Miskolci Galéria egykori igazgatójaként Bán András és persze az Átjáró Egyesület, az alapítóknak (Darázs Richárd, Mató Edina, Fáy Ádám, Szűcs István Gergely) köszönettel tartozunk.

Irodalomjegyzék

- Bereczki, Z. (2019). *Ipari örökségünk védelme*. Észak-Keleti Átjáró Egyesület.
- Csiffáry, G. (2003). Ipari közép vállalkozások, a gyáripár kezdetei. In *Miskolc története. 1848-tól 1918-ig* (Vol. 1, pp. 400–460). Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Herman Ottó Múzeum.
- CONIN (n.d.). *CONIN PROJEKT, MISKOLC, ROZSNYÓ*. <http://www.coninprojekt.org/projekt/>. Letöltés dátuma: 2023. augusztus 7.
- European Heritage Europe Nostra Awards (2014, March 20). *Passage: From a Rusty City to a New Miskolc*. EUROPE NOSTRA. <https://www.europeanheritageawards.eu/winners/passage-rusty-city-new-miskolc/>. Letöltés dátuma: 2023. augusztus 7.
- Észak-Keleti Átjáró Egyesület (n.d.-a). *LAKÁS, KÖRNYEZET, MUNKAHELY KONFERENCIA NOVEMBER 28-ÁN!* <https://atjarokhe.hu/2018/11/lakas-kornyzet-munkahely-konferencia-november-28-an/> Letöltés dátuma: 2023. augusztus 7.
- Észak-Keleti Átjáró Egyesület (n.d.-b). *Magunkról*. <http://atjarokhe.hu/>. Letöltés dátuma: 2023. augusztus 30.

Lovra, É., & Bereczki, Z. (2022). Form and configuration, as the universal language in teaching urban morphology theory and practice. In F. Alessandra & M. Fleischmann (Eds.), *ISUF Annual Conference Proceedings of the XXVIII International Seminar on Urban Form : "Urban Form and the Sustainable and Prosperous City"* (pp. 1464–1471). University of Strathclyde Publishing. <https://strathprints.strath.ac.uk/80146/>

Németh, Gy. (2001). *Útikalauz a bányászat és kohászat emlékeihez Észak-Magyarországon és Szlovákiában*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Fejlesztési Ügynökség.

Olajos, Cs. (1998). *A Diósgyőr-vasgyári kolónia*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár.

Pamuk, O. (2018). *Isztambul – A város és az emlékek*. Helikon Kiadó.

Mellékletek:

1.sz. melléklet: A Lakás, Környezet, Munkahely – XX. századi iparvárosok arculata, társadalma és termelése című tudományos konferencia (2018. november 28., MTA Miskolci Akadémiai Bizottság székház, Miskolc, Erzsébet tér 3.) szekciói, előadásai

Forrás: Észak-Keleti Átjáró Egyesület, n.d.-a

- Németh Györgyi (ICOMOS): Szocialista városok átalakulása és az ipari örökség Kelet-Közép-Európában és Magyarországon
- Rozsnyó – Miskolc szekció: a CONIN projekt
  - Balogh Attila – Darázs Richárd – Kapusi Krisztián (Észak-Keleti Átjáró Kulturális és Tudományos Egyesület): Conin projekt (módszerek, kutatások, kapcsolatok)
  - Székely, Tomáš (OZ Medza): Rozsnyó bánya
  - Bereczki Zoltán (Észak-Keleti Átjáró Kulturális és Tudományos Egyesület, Debreceni Egyetem) – Horváth, Pavol (Rozsnyói Bányászati Múzeum, OZ Medza): A diósgyőr-vasgyári kolónia épületeinek és rozsnyóbányai ipari létesítmények 3D vizualizációja
  - Lackanič, Pavol (Rozsnyói Bányászati Múzeum, OZ Medza): A rozsnyói fűvözenekar története
  - Koleszár Gabriella (Rozsnyói Bányászati Múzeum, OZ Medza): A diósgyőri magyar királyi vas és acélgyár rozsnyói vasércbányái
- Főváros – Dunántúl szekció
  - Hámori Péter: A MÁVAG-kolónia története és társadalma
  - Juhász Katalin: Angyalföldi munkások higiéniés körülményei a 20. század első felében
  - N. Kovács Tímea (KJE): A legmodernebb lakótelep: Pécs-Uránváros
- Észak-keleti szekció
  - Várkonyi-Nickel Réka: A salgótarjáni acélgyári kolónia lakóépületei, és az acélgyáriak lakókörnyezete a korai kapitalizmus időszakában
  - Dr. Nagy Péter (történész): A "Fekete könyvek" - A Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. fegyelmezési gyakorlata üzemeiben és kolóniáin
  - Molnár Csenge: Egy Tarna-menti településkép rétegzettség a 20. század második felében

- Varga András: A kazincbarcikai vegyipar, mint dísz tárgykészítési bázis
- Nagyné Batári Zsuzsanna: Munkásság és parasztság - a mentalitás egyezései és különbözőségei a konyhahasználat tükrében. Nyári konyhák a kolóniákon.
- R. Nagy József (KVAI): A munkáskép változásai médiaeseményekben
- Karlaki Orsolya (Észak-Keleti Átjáró Egyesület): Éjszakai szanatórium
- Szunyogh László (építész, Borsod-Abaúj-Zemplén megye főépítésze): A miskolci lakótelepek kialakításának szempontjai, sajátosságai
- Diósgyőr-Vasgyár szekció
  - Dr. Dobák Judit (KVAI): Rozsdafoltos Miskolc. Egy munkáslakótelep városantropológiai megközelítése
  - Dr. Harcsik Béla (Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum Kohászati Gyűjteménye): A Diósgyőri Magyar Királyi Vas- és Acélgyár munkásjóléti és kulturális intézményei 1928-ban
  - Nyitrai Dániel (Északkelet-Magyarország Ipartörténetének Ápolásáért Alapítvány): A vas, amely nagyá tette Miskolcot
  - Tóth Viktor: Utánam Srácok a kohászatba! Beszámoló a 2018-as Ipari Örökség Táborról